

Zeetrek bij Lauwersoog 1985-1995

Martin Olthoff

Ondanks de vele initiatieven, die er in de provincie worden ontplooid op het gebied van vogels, is er nooit veel aandacht besteed aan zeetrek. Koffijberg & Koffijberg (1984) maakten ons attent op het feit dat er wel degelijk interessante zeetrek waar te nemen was in de provincie. Ook de Bruin & Balten (1992) schreven al dat er veel te zien kon zijn bij een flinke aanlandige wind. In de verslagen van de Club van Zeetrekwaarnemers (CvZ) wordt alleen de trek langs de Noordzee behandeld, niet die via het wad. De reden hiervoor is het afwijkende patroon van de zeetrek door de Waddenzee. Daarnaast zijn de tellingen te sporadisch om te gebruiken. Veel zeetrek-uren bij Lauwersoog worden ook niet op kaarten ingevuld en geretourneerd. Dit kan in de toekomst beter; ook onvolledige tellingen kunnen worden ingestuurd.

In dit artikel wordt gepoogd een overzicht te geven van de zeetrek bij Lauwersoog. Noodgedwongen wordt maar een beperkt aantal soorten behandeld. Deze keuze wordt bepaald door wat er in de aantekeningenboekjes van de aangeschreven personen is beland. Zo blijkt dat de meeste mensen slechts de wat schaarsere soorten noteren. Van de volgende soorten zijn gegevens gevraagd: alle echte zeevogels, duikers, futen, zeeëenden, IJseend, Topper, franjepoten, Dwergmeeuw, Zwartkopmeeuw, sterns (behalve Noordse Stern en Visdief) en jagers.

De keuze voor de periode 1985-95 is arbitrair. In deze periode gingen steeds meer mensen over zee kijken en zijn er redelijk wat uren gemaakt. Aan de andere kant is het beeld van wat er langs trekt ook sterk verbeterd door de betere optische apparatuur.

Ik heb ervoor gekozen een beperkt aantal mensen aan te schrijven, die regelmatig bij Lauwersoog over zee hebben gekeken. Bovendien gaat het alleen over langstreckende beesten. Om deze redenen is dit overzicht dus niet volledig.

Wat is de beste plek?

Er zijn twee geschikte plekken bij Lauwersoog om zeetrek te tellen. Ten eerste de oostkant van de sluizen. Je staat/zit hier vrij hoog, zodat je een goed overzicht hebt over de zee. Als het erg hard waait en er veel golfdalen

zijn mis je hier minder. Bovendien blijven op deze plaats nog wel eens beesten hangen om te foerageren of te rusten. Ze zijn dan goed te bekijken. Ook is het iets dichtter bij open zee. Sommige vogels vliegen tot aan hier en keren dan weer om, om vervolgens weer het zeegat (tussen Ameland en Schiermonnikoog) uit te vliegen. Een groot nadeel van deze plaats is dat je constant tussen de spijlen van het hek zit door te kijken. Het is daardoor soms moeilijk beesten goed te bekijken.

De tweede plek is aan de noordkant van de haven, aan de rechterzijde van het wit-grijze gebouwtje (met de windmeter). Hier is tegelijk de windsnelheid af te lezen. Het nadeel is dat je hier wat lager zit, waardoor je mogelijk iets meer mist bij hoge golven. Het punt is echter meer de zee ingeschoven en je hebt er geen hinderlijke spijlen. Zelf geef ik de voorkeur aan dit laatste punt.

Het voorkomen van zeevogels

De hierboven opgesomde vogels zijn globaal in twee groepen te verdelen. De echte zeevogels: alle stormvogels, Jan-van-gent, alle jagers behalve Kleine (kustvolger), Drieteenmeeuw, Vorkstaartmeeuw en alkachtigen. Alle andere soorten horen in de tweede groep, de kustgebonden soorten. De meest voorkomende pelagische soort in Nederland is de Drieteenmeeuw, gevolgd door Jan-van-gent, alkachtigen en Noordse Stormvogel.

Platteeuw (1991) vond een positieve relatie tussen (aanlandige) storm en het verschijnen van Noordse Stormvogel, Middelste Jager en beide pijlstormvogels. Dit verband vond hij niet bij Jan-van-gent, alkachtigen en Grote Jager (dit gaat wel over Noord-Holland). Storm is overigens niet de enige oorzaak van het verschijnen van zeevogels langs de kust. Ook de voedselsituatie is van invloed (vooral haring en sprat).

Soorten die normaal in redelijke hoeveelheden voor de Nederlandse kust aanwezig zijn (Noordse Stormvogel, Jan-van-gent, Grote Jager, Drieteenmeeuw, Alk en Zeekoet) verschijnen bij storm verhoudingsgewijs weinig voor de kust. Pijlstormvogel, stormvogels, Middelste Jager en Kleine Alk, die normaal nauwelijks voor de kust te vinden zijn, zijn dan juist wel relatief veel te zien. Zeevogels proberen dit "verdriften" tegen te gaan door te "keilen": bij het over de golftoppen heen kantelen, klimmen de vogels op stijve vleugels tegen de wind omhoog om dan met de wind schuin achter weer in een volgend golfdal te dalen. Bij het compenseren moet de klimweg langer zijn dan de daalweg. Zeevogels die normaal voor de Nederlandse kust te vinden zijn, wijken bij erg ruig weer uit naar gebieden waar ze nog wel kunnen foerageren, "leegwaaien" (Platteeuw 1991).

Andere oorzaken die de verspreiding van zeevogels kunnen beïnvloeden zijn de diepte van het water (Stone 1995), het zoutgehalte (Skov & Durinck 1995), de gelaagdheid/fronten en visserijactiviteiten (Camphuysen 1995). Het is waarschijnlijk dat de genoemde oorzaken voor de verspreiding ook deels toepasbaar zijn op de meer kustgebonden soorten.

Resultaten

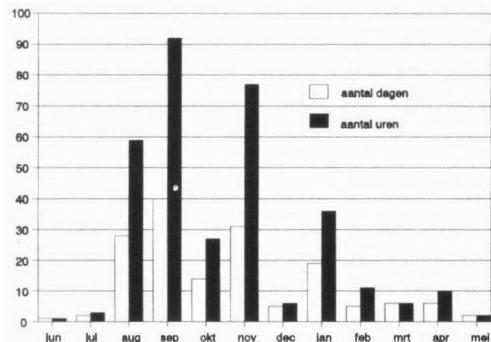
Bij het bekijken van de resultaten dient men een aantal dingen goed in het achterhoofd te houden. Ten eerste is er vooral over zee gekeken in het najaar, vooral bij een harde aanlandige wind. Het beeld dat zo van sommige soorten wordt geschetst is op z'n minst onvolledig. Daarnaast zijn de gegevens niet on-

derling vergelijkbaar. Zo zijn de futen en sterns lang niet altijd geteld. Verder zijn sommige soorten erg moeilijk te determineren of te ontdekken. Een langsvliegende Rosse Franjepoot met de wind in de rug in de striemende regen zie je gauw over het hoofd. Ditzelfde geldt voor "langsknorrende" Kleine Alken en Vale Stormvogeltjes in golfdalen. In totaal zijn er tussen 1985 en 1995 13.603 exemplaren van de hier besproken vogels genoteerd tijdens 330 uur zeetrek, verdeeld over 159 dagen. Dit houdt in dat er gemiddeld per jaar 14½ dag over zee is gekeken. De gemiddelde "volharding" bedroeg ruim twee uur per keer.

Tabel 1. Aantal zeetrek-teluren per jaar in de periode 1985-95.

1985	66	1989	5	1993	43
1986	6	1990	13	1994	52
1987	5	1991	34	1995	66
1988	10	1992	30	Totaal	330

De tabel toont duidelijk dat de jaren 1986-90 ondervertegenwoordigd zijn.

Figuur 1. Totaal aantal dagen en uren dat er in de periode 1985-95 zeetrek is geteld vanaf Lauwersoog.

Figuur 1 toont dat er grote verschillen tussen de maanden zitten. In het najaar springen september en november eruit, terwijl oktober(!) en december ondervertegenwoordigd zijn. Het aantal uren dat van mei tot en met juli gemaakt is is helaas te gering om iets zinnigs over die periode te zeggen, dit geldt eigenlijk ook voor maart en april.

Soortbesprekingen

Vrijwel alle vogels vlogen in westelijke richting. Waar dat niet zo is wordt dit vermeld.

Duikers

Het is moeilijk om Roodkeel- en Parel-duiker in de vlucht te determineren. De ongedetermineerde duikers zijn gevoegd bij de Roodkeel-duikers. Roodkeelduikers overwinteren hoofdzakelijk langs de kusten van de Atlantische Oceaan, in de Duitse Bocht in de Noordzee en rond de Britse eilanden. Voor de Nederlandse en Belgische kust overwinteren zo'n 10.000 vogels (Camphuysen & Leopold 1994).

Tussen 1985 en 1995 vlogen in de vermelde uren 64 duikers langs, waarbij het grootste deel als "Roodkeel" kon worden gedetermineerd. Op achttien dagen werden er langsvliegende duikers gemeld. Dit is gemiddeld ruim 3½ duiker per dag dat er duikers vlogen en een presentie van 11%. De gemiddelde windkracht waarbij duikers voor Lauwersoog langsvlogen bedroeg 6,6.

Het hoogste aantal was achttien vogels, die op 16 november 1994 langsvlogen in zes uur. In de gehele periode zijn slechts drie Parel-duikers gemeld, alle in november en wel op de 15e (1993), 16e en 17e (1994). De Parel-duiker overwintert vooral in de Oostzee. De weinige in Nederland overwinterende vogels zijn wellicht van Noorse origine (Platteeuw *et al.* 1994).

Geoorde Fuut

Twee Geoorde Futen werden gezien; een op 5 september 1992 en een op 16 november 1994.

Kuifduiker

Er werden totaal twaalf langsvliegende Kuif-duikers gezien op zeven dagen. De meeste werden gezien in november (8), verder nog in januari (3) en september (1). Ook langs de Noordzee worden meer Kuifduikers dan Ge-

oorde Futen langsvliëgend gezien (Platteeuw *et al.* 1994). Gezien de exemplaren die in het voorjaar in het Lauwersmeer en in de Eemshaven zwemmen moeten er nog heel wat langsvliegende Kuifduikers in maart/april te verschalken zijn.

Roodhalsfuut

Er werden 35 Roodhalsfuten gezien op negentien dagen, een presentie van 12%. De gemiddelde windkracht waarbij de Roodhalsfuten langsvlogen bedroeg 6,0. Dit is maar iets boven de gemiddelde windkracht van alle uren (5,69). Als we kijken naar de verdeling van de gemaakte uren in de verschillende windrichtingen, zijn Roodhalsfuten vooral te zien bij noordelijke winden.

maand	gemiddeld per uur
oktober	0,1
november	0,6
december	0,7
januari	0,3
februari	0,2

maand	gemiddeld per uur
augustus	0,0
september	0,1
oktober	0,0
november	0,1

maand	gemiddeld per uur
december	0,0
januari	0,5
februari	0,2

Fuut

Veel mensen noteren helaas geen langsvliegende futen, zodat dit overzicht slechts indicatief is. Op 40 "Fuutdagen" vlogen er 586 exemplaren langs, vijftien per "Fuutdag". Futentrek vond zowel plaats bij noordelijke (19 exemplaren) en westelijke (14) als bij zuidelijke winden (4). Evenals bij de Roodhalsfuut bedroeg de gemiddelde windkracht 6,0. Dit betekent dat het verschijnen van Futen op trek niet erg windafhankelijk is: voor een deel zal het ook lokale bewegingen betreffen.

maand	gemiddeld per uur
juli	0,3
augustus	0,3
september	1,2
oktober	0,4
november	4,0

maand	gemiddeld per uur
december	2,1
januari	2,8
februari	1,3
maart	0,5

Tot laat in de winter vliegen er nog Futen naar het westen. Dit zal deels een correctie zijn op de wind en deels (vorst)trek naar het zuidwesten. November is de beste maand. Langs de Hollandse kust is de piek pas tussen

eind december en februari. Wellicht dat een deel van "onze" vogels naar het IJsselmeer trekt om daar te overwinteren.

Noordse Stormvogel

Deze soort blijft een zeldzame verschijning op de Waddenzee. Er zijn echter dagen, dat je geluk hebt; zo vlogen er op 25 januari 1993 maar liefst 135 exemplaren langs. Buiten deze dag zijn er slechts veertien exemplaren gezien. Het principe lijkt: hoe harder het aanlandig waait, des te meer kans op een Noordse Stormvogel. De gemiddelde windkracht waarbij deze zeevogel bij Lauwersoog te zien was was 6,6. Op de "superdag" na werden alle vogels gezien bij noordwesten- of noordenwind.

De soort is niet zozeer gebonden aan het najaar als veel andere zeevogels. Meldingen kwamen uit augustus (twee in twaalf uur), september (vier in tien uur), november (een in zes uur) en januari (142 in tien uur). Helaas zijn er geen gegevens genoteerd over de verschillende kleurfasen, zodat de origine van de gemelde exemplaren niet te achterhalen is. Noordse Stormvogels zijn (bij normaal weer) veel te vinden op de centrale Noordzee op stukken met vrij helder water (Camphuysen & Leopold 1994), vaak bij vissersboten. De verspreiding verschilt erg per dag en per jaar. De aanwezigheid van de soort langs de Nederlandse kust is gerelateerd aan stormachtige westenwinden (Platteeuw *et al.* 1994). Hoewel de Noordse Stormvogel niet ieder jaar te zien is, is de soort niet zo zeldzaam als vermeld in Boekema *et al.* (1983).

Grauwe Pijlstormvogel

Er werd één keer een Grauwe Pijlstormvogel waargenomen: op 28 september 1995. De vogel kwam het zeegat door en keerde in het zicht van de provinciegrens weer om richting Noordzee.

Hoewel de eerste Nederlandse Grauwe Pijl bij Hornhuizen werd gevonden, is nadien nog maar één keer een exemplaar in de provincie gezien, in augustus 1993 bij Rottumeroog (de Bruin & de Bruin in prep.).

Noordse Pijlstormvogel

De Noordse Pijlstormvogel wordt iets vaker gezien dan de Grauwe. Het blijft echter een zeldzaamheid. Tussen 1985 en 1995 zijn er drie gezien bij Lauwersoog: op 20 september 1985, op 21 augustus 1990, en op 28 september 1995 vloog een exemplaar naar het oosten. Noordse Pijlen vliegen ook daadwerkelijk door de Waddenzee. Op de Noordzee zijn ze ook vaak te vinden op het continentale deel en op ondiepe stukken (Stone 1995). In totaal zijn er nu veertien Noordse Pijlstormvogels in de provincie gezien (de Bruin & de Bruin, in prep.), allen vanaf 1981. Boekema *et al.* (1983) noemt de soort nog niet. Betere apparatuur, en meer kennis en inspanning zijn ongetwijfeld verantwoordelijk voor de toename.

Vale Pijlstormvogel

Op 22 juli 1995 vloog een exemplaar achter de boot naar Schiermonnikoog. De vogel vloog eveneens in de provincie en zal indien aanvaard, het eerste geval voor de provincie zijn. Vale Pijlen zijn echte kustvolgers en het verschijnen van deze soort in de Waddenzee is dan ook niet verwonderlijk. Al eerder werden exemplaren in de Waddenzee gezien, bijvoorbeeld achter de boot naar Terschelling en die naar Texel.

Jan-van-gent, 1e kj.

Arie Ouwerkerk

Stormvogeltje

Op 2 januari 1995 vloog een exemplaar langs Lauwersoog. Het geval is inmiddels ingediend bij de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA). De andere drie aanvaarde waarnemingen voor Groningen dateren uit de vorige eeuw (de Bruin & de Bruin, in prep.).

Vaal Stormvogeltje

Er zijn in totaal 21 waarnemingen van 55 exemplaren. Vanaf 1989 wordt de soort jaarlijks waargenomen. De meeste vogels worden gezien vanaf de tweede decade van september tot en met half november. Vooral bij harde noordwestenwind is de kans op een "Vaaltje" groot. Het merendeel van de vogels werd bij deze wind gezien; de gemiddelde windkracht bedroeg 6,74. Het hoogste dagtotaal was elf op 19 oktober 1991. Opvallend is de waarneming van een vogel op 19 juli 1989.

maand	gemiddeld per uur
juli	0,3
augustus	0,0
september	0,3
oktober	0,6

maand	gemiddeld per uur
november	0,1
december	0,2
januari	0,1

Jan-van-gent

Bij stormachtige aanlandige winden vliegt af en toe een Jan-van-gent tussen de eilanden door. Op 28 september 1995 vlogen er bijvoorbeeld negen langs Lauwersoog (één zelfs naar het zuiden); op deze dag vlogen er voor het zeegat (tussen Ameland en Schiermonnikoog) honderden "Jannen" naar het westen.

maand	gemiddeld per uur
augustus	0,0
september	0,1
oktober	0,3
november	0,1

maand	gemiddeld per uur
december	0,3
januari	0,3
februari	0,0
februari	0,2

In totaal zijn er 44 Jan-van-genten gemeld, verdeeld over zestien dagen. De gemiddelde windkracht waarbij "Jannen" verschenen bedroeg 6,8. In tegenstelling tot wat Platteeuw vond voor de Noordzee, lijkt er voor de Waddenzee wel een duidelijke relatie te zijn tussen storm en het verschijnen van "Jannen": ze blijken een lichte voorkeur voor westelijke

winden te hebben.

De meeste vogels zijn op leeftijd gebracht: van 41 exemplaren waren er 20 adult, één 4e kj, één 3e kj, negen 2e kj's en tien 1e kj's. Jan-van-genten zijn het hele jaar door voor de Nederlandse kust te vinden. Het moet dus mogelijk zijn ook in de andere maanden Jan-van-genten tijdens storm bij Lauwersoog te zien. Het zijn voornamelijk adulte vogels die in de Noordzee overwinteren (Camphuysen & Leopold 1994). De vijftien exemplaren die in de winter bij Lauwersoog werden gezien waren op één na adult. De vijftiende vogel was een 4e kj.

Topper

De Topper overwintert in de westelijke Oostzee en op het IJsselmeer. Hij wordt hier besproken omdat de meeste mensen langsvliegende exemplaren noteren. In de periode 1985-95 zijn er 538 exemplaren geteld. Waarschijnlijk trekken de meeste Toppereenden via de Noordzee naar het IJsselmeer. Waar de vogels het IJsselmeer inkomen is onduidelijk. Misschien trekt de soort wel over een breed front, deels over land naar het IJsselmeer. Het is in elk geval niet zo dat de vogels gelijk in het oosten al de Waddenzee invliegen. Ook Toppers verschijnen iets vaker dan verwacht bij westelijke winden. Het hoogste aantal werd gezien op 28 januari 1994; 150 vogels vlogen toen in westelijke richting bij een noordwestelijke storm (8/9). Ook in november 1985 werden veel Toppers gezien.

maand	gemiddeld per uur
juli	6,7
augustus	0,0
september	0,1
oktober	0,9

maand	gemiddeld per uur
november	4,1
december	0,0
januari	4,6

IJseend

De meeste IJseenden in Europa overwinteren in de Oostzee, slechts een klein aantal overwintert verder zuidelijk. In Nederland overwinteren de meeste IJseenden in de westelijke Waddenzee. In totaal zijn er bij Lauwersoog 28 langsvliegend gezien op negen dagen. Ook IJseenden blijken pas bij een harde wind

IJseenden op trek.

Arie Ouwerkerk

bij Lauwersoog te verschijnen (gem. 6,9). Bij zes vogels werd het geslacht vermeld; 3♂♂ en 3♀♀/juv. De IJseenden werden bij zowel noordelijke als westelijke winden gezien (resp. 54% en 46%).

Het is opvallend dat er alleen meldingen van november tot en met januari zijn. Na januari moeten er ook IJseenden geweest zijn die weer naar het oosten vlogen. Een goed jaar was 1995 met zeven exemplaren in januari (in zeven uur) en zeven in november (in zes uur).

maand	gemiddeld per uur
november	0,2
december	0,2
januari	0,2

Zwarte Zeeëend

De Zwarte Zeeëend is de algemeenste zeevogel langs de Nederlandse noordzeekust. In de Waddenzee is de vogel echter veel schaarser. Er worden wel regelmatig enkele exemplaren gezien, vooral na harde wind.

maand	gemiddeld per uur
september	0,9
oktober	0,4
november	1,4

maand	gemiddeld per uur
december	3,0
januari	0,9
februari	0,3

Tussen 1985 en 1995 vlogen er 257 vogels langs verdeeld over 30 dagen. Ook Zwarte Zeeëenden waren vooral te zien bij een harde wind (gem. 6,6). Analyse van gegevens van Noord-Holland laten ook een duidelijke windgevoeligheid van Zwarte Zeeëenden zien (Platteeuw 1990). Het is opvallend dat de soort alleen tussen september en februari wordt gemeld, terwijl hij het hele jaar door

voor de Nederlandse kust is te vinden. Helaas zijn er erg weinig uren uit het voorjaar binnengekomen. Het moet mogelijk zijn in deze maanden vogels te zien, die in oostelijke richting vliegen. Van vijftien kon het geslacht worden bepaald: 14♀♀ en 1♂.

Grote Zeeëend

Er overwinteren geen grote aantallen Grote Zeeëenden langs de Nederlandse kust. De belangrijke overwinteringsgebieden liggen in de Oostzee. In februari en maart worden de grootste concentraties gezien, voornamelijk voor Terschelling en Schiermonnikoog (Camphuysen & Leopold 1994).

maand	gemiddeld per uur
september	0,0
oktober	0,4
november	0,5
december	0,2

maand	gemiddeld per uur
januari	0,5
februari	0,2
maart	0,2

Bij Lauwersoog zijn in de periode 71 exemplaren gezien op 25 dagen. Alle vogels vlogen westwaarts. Evenals bij de Zwarte Zeeëend gaat dit waarschijnlijk om koerscorrecties. De vogels vlogen bij een gemiddelde windkracht van 6,5. Van achttien exemplaren werden er tien als ♂ en acht als ♀ genoteerd.

Rosse Franjepoot

Deze zeevogel onder de steltlopers werd in 20 keer gezien op elf dagen. Ongetwijfeld is de soort algemener, maar hij is alleen te determineren onder goede omstandigheden.

Alle vogels werden gezien tussen 9 september

en 17 november, bij een gemiddelde windkracht van 6,6. Noordelijke winden zijn het best voor het zien van deze soort. Bij vier vogels kon zelfs de leeftijd worden bepaald: drie adulten en een juveniel. Goede jaren waren 1995 (twaalf) en in mindere mate 1991 (drie).

Het gemiddelde van september komt op rekening van twee goede dagen. In november werd vijf keer een exemplaar gezien.

Grauwe Franjepoot

Er werden drie exemplaren gezien; één op 16 september 1994, één op 28 augustus 1995 en 1 op 29 augustus 1995. Ze vlogen allemaal in westelijke richting.

Middelste Jager

De (kleine) jagers die in 1985 binnen zijn gekomen en dateren van begin november zijn genoteerd als Middelste; dit benadert de werkelijkheid waarschijnlijk het beste. Begin november begon deze invasie.

maand	gemiddeld per uur
augustus	0,1
september	0,1
oktober	0,3

maand	gemiddeld per uur
november	0,9
zonder 1985:	0,5
december	0,3
januari	0,2

Het jaar 1985 neemt een belangrijke plaats in qua aantallen over de gehele periode: er werden er 34 gemeld. Het totale aantal over de periode 1985-95 was 95. Een topdag was ongetwijfeld 16 november 1994, toen er maar liefst 21 exemplaren in enkele uren (bij laag tij) naar west vlogen. Van deze 21 konden er vijftien als juveniel worden gedetermineerd. Deze topdag had met 1985 gemeen dat alle vogels bij westenwinden werden gezien. Alle overige waarnemingen van Middelste Jagers vonden plaats bij noordelijke winden. De gemiddelde windkracht was 6,4. De leeftijdsverdeling was als volgt: 29 juveniele, zeven onvolwassen en zes adulte vogels. Het blijkt dat de Middelste Jager niet zo zeldzaam is in de provincie als vaak wordt aangenomen.

Uit de tabel blijkt dat Middelste Jagers over het algemeen pas laat in het jaar verschijnen.

Kleine Jager

De Kleine Jager is met enige regelmaat bij Lauwersoog te zien. Het verschijnen van de soort is minder afhankelijk van harde aanlandige wind dan bij vele andere hiervoor besproken soorten. Een krachtige wind is vaak al voldoende om enkele Kleine Jagers te zien. De gemiddelde windkracht was 5,9. In totaal werden er 389 exemplaren gezien op 57 dagen. Hierbij dient opgemerkt te worden, dat kleine jagers "spec" meegerekend zijn als Kleine Jagers. De topdag was 7 september 1991; maar liefst 82 exemplaren vlogen toen in vier uur tijd naar het westen.

maand	gemiddeld per uur
augustus	1,1
september	2,0
oktober	4,0

maand	gemiddeld per uur
november	0,3
januari	0,0
februari	0,1

Ook al zijn de gegevens afkomstig van "selectieve" uren (de meeste uren werden gemaakt bij harde wind) toch sluiten de gegevens aan bij hetgeen de gebroeders Koffijberg al schreven in 1985, namelijk dat de piek in oktober valt en niet eind augustus/september, zoals langs de Hollandse kust. Van 72 exemplaren kon de leeftijd worden vastgesteld: 65% was juveniel en 35% ouder. Deze gegevens komen vrijwel exact overeen met die van Koffijberg & Koffijberg (64% juveniel).

Kleine Jager.

Arie Ouwerkerk

Ook het optreden van de verschillende kleurfasen komt goed overeen met de gegevens van de Eemshaven 1983-84; 55%

maand	gemiddeld per uur
september	0,1
oktober	0,1
november	0,1

van de vogels behoorde tot de lichte fase en 45% tot de donkere. Een verschil in doortrekperiode kon niet worden vastgesteld. Zo'n verschil kon ook niet gevonden worden tussen adulten en juvenielen. De meeste Kleine Jagers verschijnen bij Lauwersoog bij matige noordelijke winden.

Kleinste Jager

Vijf jagers konden met zekerheid als Kleinste worden gedetermineerd. Alle waarnemingen zijn gedaan tussen 28 augustus en 28 september en betroffen jonge vogels.

Kleinste Jagers worden soms ook boven land gezien. Zo bevond zich in september 1985 een exemplaar in de Westpolder en vloog een adult in september 1991 via de Emmapolder naar het westen.

Grote Jager

Grote Jagers zijn het hele jaar op de Noordzee te vinden. De aantallen zijn het hoogst in het najaar. Veel Grote Jagers blijven een tijd op de Noordzee rondhangen (Camphuysen & Leopold 1994) en blijven doorgaans bij de kuststrook vandaan. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Grote Jagers pas bij erg ruig weer bij Lauwersoog te zien zijn (gem. 6,9).

Op zee voeden ze zich met visafval. Verder parasiteren ze op Jan-van-gent, meeuwen en sterns, maar ze eten ook graag de meeuwen en sterns zelf (Camphuysen & Leopold 1994). Er werden in totaal 22 Grote Jagers gezien op tien dagen. De waarnemingen zijn redelijk verspreid over najaar en winter. De beste maand is januari (negen exemplaren).

maand	gemiddeld per uur
augustus	0,1
september	0,0
oktober	0,0

maand	gemiddeld per uur
november	0,0
januari	0,0
februari	0,3

Zwartkopmeeuw

Drie vogels werden er gezien, alle juveniel. Ze werden gezien in september, oktober en november; twee keer bij zuidenwind en een keer bij noordenwind.

Gezien de areaaluitbreiding naar het noorden, zal de soort de komende jaren waarschijnlijk een regelmatigere verschijning worden.

Dwergmeeuw

Dwergmeeuwen werden het hele jaar door op trek gezien. De presentie bedroeg 38%. In totaal werden er 2.038 exemplaren gezien. Half april zijn soms behoorlijke aantallen te zien, die naar oost vliegen, bijvoorbeeld 500 in één uur op 19 april 1995 (bij oost-3). Deze trek naar de broedgebieden in het oosten gaat door tot in juni. Bij een storm rond half april is het ook mogelijk Dwergmeeuwen naar west te zien vliegen, bijvoorbeeld 154 vogels op 16 april 1992.

Het verschijnen van Dwergmeeuwen is niet afhankelijk van een harde aanlandige wind; gemiddeld 5,8 bij een gemiddelde totale windkracht van 5,7 over alle uren. Van de vogels die in het najaar op leeftijd zijn gebracht was 69% adult.

Soms blijven enkele Dwergmeeuwen een aantal dagen hangen bij Lauwersoog. Ze foerageren dan veel op plaatsen waar watermening optreedt, zoals bij de sluizen of de havenmonding.

Er zijn twee duidelijke pieken, in november en april. Langs de Hollandse kust valt de najaarspiek in oktober (Platteeuw *et al.* 1994). Het verhoudingsgewijs hoge aantal in januari komt voor rekening van januari 1995. Er werden toen in drie dagen meer dan 70 exemplaren gezien.

maand	gemiddeld per uur
juli	1,3
augustus	0,1
september	1,4
oktober	0,9
november	12,7
december	1,2

maand	gemiddeld per uur
januari	2,0
februari	0,6
maart	1,0
april	80,2
mei	4,5
juni	1,0

Vorkstaartmeeuw

Deze vrij zeldzame meeuw is negen keer gezien. Het ging hierbij om tien vogels. Vooral een harde noord- tot noordwestenwind levert een kans om deze arctische meeuw te zien.

Ook ná harde wind blijft het mogelijk een Vorkstaartmeeuw te verschalken. De soort wordt geregeld bij rustig weer gezien, na een storm. Soms blijft een Vorkstaartmeeuw enkele dagen in de provincie "hangen", zoals voor de sluizen van Lauwersoog of bij de uitwatering van de Eemshaven.

Topjaar was 1995; maar liefst zeven van de tien exemplaren werden toen gezien. Er waren toen ook vogels in de Eemshaven (tp) en de Bandpolder (tp).

Van zeven exemplaren waren er drie adult en vier juveniel. Alle waarnemingen zijn gedaan tussen 26 augustus en 29 september. In het verleden zijn er ook buiten deze periode Vorkstaartmeeuwen in de Waddenzee gezien.

Drieteenmeeuw

In totaal zijn er bij Lauwersoog 1.942 exemplaren op 36 dagen gezien (presentie 23%), waarvan 1123 exemplaren op de "superdag" 25 januari 1993.

maand	gemiddeld per uur
augustus	0,3
september	0,2
oktober	0,1
november	4,0
december	0,0

maand	gemiddeld per uur
januari	41,3
februari	8,4
maart	1,7
april	0,3

Vergelijken we het voorkomen van de Drieteenmeeuw met andere soorten die het gehele jaar op zee voor de Nederlandse kust te vinden zijn dan blijkt er een behoorlijke samenhang in te zitten. Zo blijkt dat een groot deel van de Grote Jagers (59%) gezien te worden als er ook Drieteenmeeuwen vliegen. Bij de Jan-van-gent is dit 61%, bij de Noordse Stormvogel 57% (met "superdag": 96%) en bij Alk/Zeekoet 69%. De gemiddelde windkracht waarbij Drieteenmeeuwen langs Lauwersoog vlogen was 6,8. Het grootste deel van de vogels in de winter was adult (93%), terwijl dit in het najaar 74% was.

De Drieteenmeeuw is een van de weinige

zeevogels die ook met de storm in de rug vliegen. Dit gebeurde in ruim 7% van de gevallen en trad alleen op bij een windkracht van 7,0 of meer.

Lachstern

Twee exemplaren werden gezien; één op 18 juli 1989, en een zeer laat exemplaar op 19 oktober 1991. Beide vogels vlogen naar west.

Grote Stern

Grote Sterns werden maar in enkele maanden bij Lauwersoog gezien; van half juli tot half oktober. De trek op weg naar het

maand	gemiddeld per uur
juli	4,0
augustus	1,6
september	5,3
oktober	0,7

oostelijke broedgebied speelt zich waarschijnlijk af op de Noordzee, maar het zou heel goed kunnen dat een klein deel via de Waddenzee trekt; er zijn eenvoudigweg te weinig uren gemaakt in het voorjaar om hier een uitspraak te doen.

In het najaar verschijnt de Grote Stern in bijna alle gevallen bij noordelijke winden (91%). De windkracht is van minder belang (gem. 5,7; dit is ook het gemiddelde over alle gemaakte uren). De mediane datum was 12 september. In totaal zijn er 610 exemplaren gezien op 26 dagen.

Er zijn te weinig uren gemaakt in juli (drie) om iets van een uurgemiddelde te zeggen.

Dwergstern

De tijd dat de Dwergstern algemeen is bij Lauwersoog is erg kort. Op één dag in juli na zijn alle waarnemingen afkomstig

maand	gemiddeld per uur
juli	3,7
augustus	20,9
september	10,9

uit augustus en september. In totaal werden er 2.187 exemplaren langstrekkend gezien op 39 dagen. De mediane datum was 31 augustus. Harde wind is niet van belang, maar er worden verhoudingsgewijs veel vogels bij zuidelijke wind gezien. Helaas is er over de voorjaarstrek niks te zeggen, omdat er in deze tijd nauwelijks over zee is gekeken.

De uurgemiddelden zijn vergeleken met de Hollandse kust (maximaal 3-5 per uur) erg

hoog. Dit kan niet komen omdat er relatief veel bij harde aanlandige wind is geteld. Immers, Dwergsterns bleken een voorkeur te hebben voor zuidelijke winden. Het is waarschijnlijker dat een deel van de Dwergsterns ergens tussen Lauwersoog en Den Helder via het binnenland verder trekt. Dit is al vaker in de literatuur gemeld (Platteeuw *et al.* 1994).

Zwarte Stern

Net als de Dwergstern werd de Zwarte Stern alleen in een korte periode op trek gezien. Op één dag in juli na vonden alle waarnemingen plaats in augustus en september. De mediane datum was, evenals bij de Dwergstern, 31 augustus. Ongetwijfeld is de soort ook op de voorjaarstrek te zien, alleen komt dit ook hier door een gebrek aan gemaakte uren niet tot uiting. In totaal vlogen er 3.897 exemplaren langs op 35 dagen.

maand	gemiddeld per uur
juli	1,0
augustus	46,4
september	12,5

Trekkende Zwarte Sterns werden naar verhouding veel bij zuidelijke winden gezien, vooral bij een matige wind of minder. Er is één uur geteld in april; op 22 april 1987 vlogen zeven vogels naar oost (uurgem.: 0,8). De aantallen trekkende Zwarte Sterns in het najaar zijn veel hoger dan langs de Hollandse kust (maximaal 0,4-1 per uur). Het ligt voor de hand dat de Zwarte Sterns naar het IJsselmeer vliegen om daar te ruien en/of om vanuit daar verder te trekken.

Witvleugelstern

Witvleugelsterns worden bijna jaarlijks in onze provincie gezien, vooral in mei bij oostelijke wind. Af en toe is de soort ook in het najaar te zien. Bij Lauwersoog werden vier exemplaren gezien: één op 5 september 1985, één juveniel op 9 september 1986, één adult in winterkleed op 4 september 1992, en een juveniel op 17 september 1994. Alle exemplaren werden dus in september gezien.

Alk

Er werd in de gehele periode slechts één zekere langsvliegende Alk gezien, op 10

januari 1995. In deze periode werd ook een dode Alk gevonden bij Lauwersoog. Boekema *et al.* (1983) maakt melding van maar twee Alken, de Bruin & de Bruin (in prep.) vermeld er achttien. Ongetwijfeld zullen enkele als Alk/Zeekoet gemelde vogels betrekking hebben op Alken. Deze gegevens zijn echter gevoegd bij de Zeekoet.

Zeekoet

Omdat Zeekoet veel algemener is dan Alk zijn de "Alk/Zeekoet"-waarnemingen bij de Zeekoet gevoegd, de helft van de gevallen.

Er vlogen in de periode 54 Zeekoeten langs op achttien dagen. De gemiddelde windkracht was erg hoog: 7,3. Op twee dagen werden er ook Zeekoeten trekkend naar oost gezien: vijf op 15 november 1993 en twee op 26 januari 1994. Trekkende Zeekoeten werden slechts in drie maanden gezien.

maand	gemiddeld per uur
november	0,4
januari	0,7
april	0,1

Kleine Alk

Er werden in totaal 468 Kleine Alken gemeld, verdeeld over achttien dagen. De beste dag was 1 november 1995: maar liefst 237 exemplaren vlogen toen langs, soms in groepen van tot 40 vogels. De harde wind zorgde ervoor dat enkele uitgeput strandden en stierven op het basalt van Lauwersoog. Door de harde wind kwamen er veel in het binnenland terecht: een exemplaar landde bijvoorbeeld in de tuin van het Vogeltrekstation in Heteren; (de vogel werd niet geringd!), en een ander exemplaar vloog in Sittard (!) tegen een auto (bron: DB-Vogellijn). Ook aan de Engelse oostkust werden begin november erg veel Kleine Alken gezien.

Goede jaren waren 1985 (n=15), 1991 (n=184) en 1995 (n=264). Van de influx van 1990-91 (van der Ham 1991) is in Groningen niet veel te merken geweest; slechts drie exemplaren werden er in die tijd langsvliegend gezien. Grote aantallen Kleine Alken overwinteren op de noordelijke Noordzee, ter hoogte van zuid-Scandinavië (Platteeuw *et al.* 1994). Het is dan ook niet verwonderlijk, dat

Kleine Alken hier overwegend bij noordelijke winden worden gezien. In de jaren 80 en 90 zijn de aantallen Kleine Alken in Nederland toegenomen (Platteeuw *et al.* 1994).

Een goede tijd om Kleine Alken te zien is november. Een voorwaarde is wel dat er een fikse noordwester- of noorderstorm is geweest. Waarnemingen van Kleine alken blijven vaak nog enkele dagen "naijlen", zodat ook bij comfortabeler omstandigheden nog wel een Kleine Alk is te zien. Dit is wellicht ook de oorzaak van het feit dat de gemiddelde windkracht niet erg hoog was (5,6). Bijna alle waarnemingen zijn gedaan in november. Verder zijn er nog 20 exemplaren gemeld op 19 oktober 1991 en twee op 3 januari 1991. Ondanks het feit dat de Kleine Alk een onregelmatige gast is, is de soort niet zo zeldzaam als vermeld in Boekema *et al.* (1994).

Papegaaiduiker

Deze soort blijft erg schaars in de Waddenzee; langs de Hollandse kust is hij algemener, vooral in november. In het noordwesten van de Noordzee (Doggersbank e.o.) zijn redelijke aantallen Papegaaiduikers te vinden (Camphuysen & Leopold 1994). De volgende waarnemingen zijn binnengekomen:

3 maart 1990: 1 oost, bij W 4/5;

25 januari 1993: 1 west, bij WNW 8;

3 november 1995: 1 west, bij NNO 7.

Samenvattend

Er kan gezegd worden dat er bij Lauwersoog veel aan zeetrek te zien valt. Ook al blijven de aantallen van de echte zeevogels achter bij de Hollandse kust, is er toch veel beweging en met wat geluk kunnen alle soorten die langs de Hollandse kust worden gezien ook in de Waddenzee worden gezien.

Dankwoord

Deze mensen worden bedankt voor het "visen" van de waarnemingen uit hun notitieboekjes: Theo Bakker, Harry Blijleven, Bert de Bruin, Anne van Dijk, Emo Klunder, Roef

Mulder, Erik van Ommen, Harm-Jan Wight.

Literatuur

Boekema EJ, P Glas & JB Hulscher. 1983. Vogels van de provincie Groningen. Groningen de Bruin B & S de Bruin, in prep. Checklist van de vogelsoorten van de provincie Groningen. de Bruin B & B Balten 1992. Zeetrek bij Lauwersoog. *Grauwe Gors* 20(3): 14-15.

Camphuysen CJ & MF Leopold 1994. Atlas of Seabirds in the southern North Sea. IBN Research Report 94/6, NIOZ-report 1994-8, Institute for Forestry and Nature Research, Dutch Seabird Group and Netherlands Institute for Sea Research, Texel.

Camphuysen K 1995. Kittiwakes *Rissa tridactyla* in the North Sea: pelagic ecology, fisheries relationships and feeding strategies. *Limosa* 68: 123.

van der Ham NF, L Stegeman & M Platteeuw 1991. Influx van Kleine alken *Alle alle* in Nederland in winter 1990/91. *Sula* 5: 92-100.

Koffijberg H & K Koffijberg 1984. Zeetrekellingen bij de Eemshaven. *De Grauwe Gors* 12(2): 6-11.

ibid. 1985. Trek en voorkomen van de Kleine Jager bij de Eemshaven in de herfst van 1983 en 1984. *Grauwe Gors* 13(2): 4-8.

ibid. 1986. Kleine Jagers in Groningen, herfst 1985. Gestencild rapport, niet gepubliceerd.

Platteeuw M 1990. Het voorkomen van de Zwarte Zeeëend *Melanitta nigra* langs de Nederlandse kust: een evaluatie. *Sula* 4: 55-65.

ibid. 1991. Zeevogels langs de Nederlandse kust: wanneer, welke soorten en onder welke omstandigheden? *Sula* 5: 2-15.

Platteeuw M, NF van der Ham & JE den Ouden 1994. Zeetrekellingen in Nederland in de jaren tachtig. *Sula* 8: 1-206 (special issue).

Skov H & J Durink 1995. Associations between the distribution of Fulmars *Fulmarus glacialis*, Little Auks *Alle alle* and the surface hydrography in the North Sea. *Limosa* 68: 124.

Stone C 1995. Seabird distribution in relation to sea depth. *Limosa* 68: 123.

Waarnemingenrubriek *Grauwe Gors* t/m 1995.

Martin Olthoff. Frederiksplein 5-8
9724 NH Groningen. 050-3146771